МИЛЛИЙ МАЪНАВИЯТ ТАРАҚҚИЁТИМИЗ ГАРОВИ

Худайбердиев Хурсанд Худайбердиевич,
Термиз муҳандислик-технология институти
Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедрасининг доценти,
фалсафа фанлари номзоди
UDK: 94(575.1).
https://orcid.org/0009-0008-4368-39260

Аннотация: Инсон, инсоният, жамият ҳаётида қадимдан муҳим ўрин эгаллаган ҳодисалардан бири-инсон маънавиятидир. Лекин кишилик тарихида маънавиятга эътибор ўзига хос тарзда содир бўлган. Маънавиятни эътироф этганлар ҳам, эътироф этмаганлар ҳам бор. Аслида эса инсон яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва ёвузлик, бунёдкорлик ва вайронкорликни, поклик ва нопокликни, руҳиятлиликни ва руҳиятсизликни қадимдан бир-биридан ажратиб тушунишга ҳаракат қилиб келган.

Калит сўзлар: “Маънавият”, “руҳоният”, диний бағрикенглик, миллий қадриятлар.

Аннотация: Духовность человека – одно из явлений, занимающее важное место в жизни человека, человечества и общества с древнейших времен. Но в истории личности внимание к духовности произошло уникальным образом. Есть те, кто исповедует духовность, и те, кто этого не делает. На самом деле человек с незапамятных времен пытался различать добро и зло, добро и зло, творчество и разрушение, чистоту и нечистоту, духовность и бездуховность.

Ключевые слова: «Духовность», «духовность», религиозная толерантность, национальные ценности.

Abstract: Human spirituality is one of the phenomena that has occupied an important place in the life of man, mankind and society since ancient times. But in the history of personality, attention to spirituality happened in a unique way. There are those who profess spirituality and those who do not. In fact, man has been trying to distinguish between good and evil, goodness and evil, creativity and destruction, purity and impurity, spirituality and non-spirituality from time immemorial.

Key words: "Spirituality", "spirituality", religious tolerance, national values.

КИРИШ (ВВЕДЕНИЕ/ INTRODUCTION). “Маънавият” тушунчаси жуда кенг қамровли мазмунга эга. Чунки бу тушунча азал-азалдан ривожланиб келган. Бу атаманинг маъно-мазмуни собиқ иттифоқ даврида эътиборга олинмаган. Иттифоқда нашр қилинган “Фалсафий энциклопедия” (5-жилдлик), “Фалсафий энциклопедик луғат”, “Фалсафий луғат” китобларида маънавият тушунчаси ўрин топмаган. “Тўғри “духовность” ибораси ишлатилган, аслида бу тушунча руҳ ёки руҳият маъносида қўлланилиб, диний адабиётларда ўз аксини топган. Бу ибора маънавият маъносини англатмаган. Аксинча, Таврот, Инжилда “...Худованда карим ернинг тупроғидан одам ясаб, унинг димоғига ҳаёт нафасини пуфлади. Шу йўсинда одам тирик жон бўлди”[1:3-4] дейилади.

МУҲОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Маълумки, иудавийлик ва насронийлик (идуаизм ва христианлик) анъаналарига кўра, “дух” ибораси икки маънода-руҳ ва нафас маъносида тушунилади ва иккаласи худога бориб тақалади.

Қуръони каримнинг “Ал-Исро” сураси 85-оятида бундай дейилади: (Эй-Муҳаммад), сиздан руҳ-жон ҳақида сўрайдилар. Айтинг: “Руҳ ёлғиз Парвардигор биладиган ишлардандир”. Сизларга жуда оз илм берилгандир. (2:202) Яъни руҳнинг моҳияти илоҳий бўлгани учун уни ҳатто пайғамбар ҳам тушунмайди. Одам фарзандлари фақат руҳ

мавжудлигини, ва бу руҳни унга Оллоҳ ато этганини биладилар, холос. Айни пайтда, тор диний йўналишда мулоҳаза юритилганда, ислом, хусусан, тасаввуф атамалари орасида руҳоният тушунчаси юқоридаги, мазмунда қўлланилган. Алишер Навоийнинг “Лисон ут-тайр” асарида шундай фикрлар мавжуд:

Чун риёзат рафъ этиб руҳоният,
Салб бўлғоч кимсадин нафсоният,
Қолмагай руҳониятдин ўзга ҳеч,
Сен тахаллуфдин бу маъни ичра кеч.[3:217]

Ҳазрати Навоий бу ўринда “руҳоният” тушунчасини инсонга хос асл фазилатларнинг намоён бўлиши ва у ҳайвонга яқинлаштирувчи нафсониятдан воз кечганида уни худо сари юксалтирувчи фаол имкониятлари воқе бўлган руҳ, инсоннинг ботиний олами мазмунида ишлатилганлар. Аён бўлмоқдаки, луғавий мазмунига кўра, “дух” ва “духовность” тушунчаларига “руҳ” ва “руҳоният” яқинроқдир.

Демак юртимизда, ислом оламида маънавий тушунчасининг шаклланиши ўзига хос омиллар таъсирида талқин этилган.

Маънавият инсонларнинг ўзаро муносабатлари уларнинг ҳаётий тажрибалари давомида шаклланган ва ривожланган қадриятлар тизимидир.

Инсон маънавиятни ўзини шахс сифатида англагандан бошлаб, умрининг охиригача шакллантиради ва йиллар давомида ривожлантириб боради. Инсоннинг ўз маънавиятини ривожлантиришга бўлган эҳтиёжи чексиздир. Маънавият инсоннинг бутун онгли фаолияти давомида шаклланади, ривожланади. Шу маънода маънавият инсоннинг онглилигини, қобилиятини ва интилишларини ҳам ўз ичига олади. Маънавият инсоннинг ботиний дунёсини, гавҳар тўла тубсиз денгизга қиёслаш мумкин. Маънавият инсоннинг руҳияти, ўз-ўзини англаши, дид-фаросати, адолатни разилликдан, яхшиликдан, ёмонликни, гўзалликни хунукликдан, оқилликни жоҳилликдан ажрата билиш қобилияти, ақл заковати, уларнинг амалга ошириш йўлида онгли фаолият кўрсатиши ва интилишидан иборат. Маънавиятнинг моддий кучга айланиши ҳар бир инсоннинг хатти-ҳаракатларида, ўзлигини қайси даражада англашида, ўзининг оила ва жамиятдаги ўрнини тушунишида Ватан ва миллатга бўлган муносабатида намоён бўлади.

Миллий маънавият деганда муайян ижтимоий этник бирлик бўлмиш миллатнинг тарихан шаклланган ахлоқий, диний, илмий, бадиий, фалсафий, мафкуравий қарашларининг яхлит бирлиги ва уларнинг ҳаётий фаолият давомида намоён бўлишига тушунилади.

Миллий маънавият миллий амалиётдаги ҳаётни англаш орқали ривожланади ҳамда миллий ўзликни англашга туртки бўлади. Миллий онг миллий ўзликни ва миллий манфаатни англашдан келиб чиқади. Миллий ўзликнинг муҳим таркибий қисмини эса миллий ахлоқ ташкил қилади. Шу боис, инсонийлик, аввало, ахлоқий мезонлардан келиб чиққан ҳолда баҳоланади.

Маълумки, миллат равнақида тарихан шаклланган миллий қадриятларнинг аҳамияти беқиёсдир. Хусусан, ўзбек миллий маънавиятининг ривожида, заминимизда милоддан анча аввал шаклланган зардуштийликнинг ахлоқий негизини ташкил этган, эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амалнинг бирлиги тамойили катта аҳамият касб этди. Бунинг натижасида, амалга оширилаётган ҳар бир ишга мана шу ахлоқий тамойил нуқтаи назаридан туриб баҳо бериш анъана тусига кириб қолди. Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амал миллий маънавиятимиз моҳиятини ташкил эта бошлади. Унинг пировард мақсади эса комил инсонни шакллантириш бўлди. Бу ғоя зардуштийликда ҳам, машҳур мутафаккир алломаларимиз-Абу Наср Форобий, Алишер Навоий, тасаввуф илми вакиллари - Ал-Ҳаким ат-Термизий, Аҳмад Яссавий, Нажмиддин Кубро, Абдухолиқ Ғиждувоний, Али Рометаний, Баҳоуддин Нақшбанд, Хўжа Аҳрор ва бошқалар томонидан ҳам аниқ қилиб қўйилган, унга

эришиш йўллари кўрсатиб ўтилган эди.

Шуни мамнуният билан қайд этиш лозимки, тадқиқотчи Г.Худойбердиева таъкидлаганидек эзгу фазилат ва интилишлар халқимизнинг қон-қони ва суяк-суягига сингиб кетган. Унинг табиатига хос бўлган юксак маънавият неча асрларки бизни не-не бало-қазолардан, тўфон ва бўронлардан соғ-омон асраб келмоқда. Ҳар қандай босқин ва истилоларга қарамасдан, ҳар қандай оғир ва мураккаб шароитда ҳам ота-боболаримиз ўзлигини йўқотмасдан,маънавий ҳаёт мезонлари, одоб-ахлоқ қоидаларига амал қилиб, комиллик сари интилиб яшагани бугун ҳам барчамизга ибрат бўлиб, куч-қувват бағишлаб келмоқда.[4:107]

Маълумки, ҳар қайси халқ ёки миллатнинг тафаккур, турмуш тарзи, маънавий қарашлари ўз-ўзидан, бўш жойда шаклланиб қолмайди. Уларнинг вужудга келиши ва ривожланишида аниқ тарихий, табиий ва ижтимоий омиллар асос бўлишини ҳаммамиз яхши биламиз.

Масалан, Шарқ оламида, жумладан, ўзимизнинг Ўрта Осиё шароитида жамоа бўлиб яшаш туйғуси ғоят муҳим аҳамият касб этади ва одамларни бир-бирига яқинлаштиришга, бир-бирини қўллаб-қувватлаб ҳаёт кечиришга замин туғдиради. Шу маънода, халқимизнинг турмуш ва тафаккур тарзига назар ташлайдиган бўлсак, бошқаларга ҳеч ўхшамайдиган, минг йиллар давомида шаклланган, нафақат ўзаро муомала, балки ҳаётимизнинг узвий бир қисми сифатида намоён бўладиган бир қатор ўзига хос хусусиятларни кўрамиз.

Мисол учун, тилимиздаги меҳр-оқибат, меҳр-муҳаббат, меҳр-шафқат, қадр-қиммат деган, бир-бирини чуқур маъно-мазмун билан бойитадиган ва тўлдирадиган ибораларни олайлик. Қанчалик ғалати туюлмасин, бу ибораларни бошқа тилларга айнан таржима қилишнинг ўзи мушкул бир муаммо.

Шуни айтиш лозимки, бу тушунчалар кимдир шунчаки ўйлаб топган ширин калом, қулоққа хуш ёқадиган сўзлар эмас. Бундай тушунчалар асрлар мобайнида эл-юртимизнинг дунёқараши, маънавий ҳаётининг негизи сифатида вужудга келган, онг-у шууримиздан чуқур жой олган буюк қадриятларнинг амалий ифодасидир.

Масалан, эзгу одатимизга айланиб кетган меҳр-оқибат тушунчасини оладиган бўлсак, унинг жуда теран тарихий, миллий, диний илдизлари борлигини кўриш мумкин. Бу аввало инсоннинг инсон билан, қўшнининг қўшни билан, қариндошнинг қариндош, оиланинг оила билан, энг муҳими, шахснинг жамият билан уйғун бўлиб яшашини, етим-есир, бева-бечора ва ногиронларга,мусофирларга саховат кўрсатиш, сидқидилдан, беғараз ёрдам беришни англатади ва бундай хусусият халқимизнинг маънавий оламига сингиб кетганини ҳеч ким инкор эта олмайди.

Марказий Осиё халқи қадим-қадимдан азалдан водийларда, катта сув манбалари-дарё ва анҳорлар бўйларида яшаб келади. Атрофи чўл ва саҳролар билан ўралган, табиати, иқлими ғоят мураккаб бўлган минтақа шароитининг ўзи ана шу элат ва миллатларнинг минг йиллар давомида бир-бирига мослашиб, яқин елкадош бўлиб, бир бирининг оғирини енгил қилиб яшашини тақозо этиб келади.

Минтақамизда яшаб ўтган улуғ алломалар, мутафаккир зотларнинг қолдирган бебаҳо меросида ҳам бундай турмуш тарзи ўзининг ёрқин ифодасини топган. Буюк аждодларимиз Алишер Навоий, Рудакий, Абай, Махтумқули, Туқтағул каби зотлар ва бошқалар ҳам ўз ижоди билан нафақат икки дарё оралиғидаги халқларни, балки бутун башарият фарзандларини доимо меҳр-оқибатли, дўст-биродар бўлиб яшашга даъват этган.

Шарқнинг ўзига хос хусусияти жамоавийликка асосланган бўлса, Ғарб оламида одамларнинг ҳаёт тарзида жамоавийликдан кўра индивидуализм, шахсий манфаат тамойиллари устунлик қилиб келган. Бу жараён уларнинг ҳар бирида ҳозирги вақтда ҳам давом этмоқда. Лекин Ғарбда шундай кучлар пайдо бўлдики шарқ халқларининг қадимги

маънавиятига қарши чиқмоқдалар. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов бу ҳақда шундай деган эди: “...дунёдаги зўравон ва тажовузкор кучлар қайси бир халқ ёки мамлакатни ўзига тобе қилиб, бўйсундирмоқчи, унинг бойликларини эгалламоқчи бўлса, аввалambор, уни қуролсизлантиришга, яъни энг буюк бойлиги бўлмиш миллий қадриятлари, тарихи ва маънавиятидан жудо қилишга уринади” [5:11].

Айни пайтда И.А.Каримов қайд қиладилар: “Бинобарин, маънавиятга қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ўз-ўзидан мамлакат хавфсизлигини, унинг миллий манфаатларини, соғлом авлод келажагини таъминлаш йўлидаги жиддий хатарлардан бирига айланиши ва охир-оқибатда жамиятни инқирозга олиб келиши мумкин”[6:12]. Шу кеча кундузда бундай ҳолат Ироқ, Сурия, Ливан ва бошқа жойларда содир бўлмоқда.

Халқларнинг азалий фазилатларига, миллий қадриятларига қарши тажовузларнинг олдини олиш хозирги вақтда бутун пешқадам кучларнинг мухим вазифаси бўлиб қолди. “Маънавий таҳдид деганда, аввало тили, дини, эътиқодидан қатъи назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан рухий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва информацион хуружларни назарда тутиш лозим, деб ўйлайман”[5:13-14].

Маълумки маънавиятга қарши қаратилган хуружлар, аввало, миллатимизни миллат қиладиган, асрлар, минг йиллар давомида аждодлардан авлодларга ўтиб келаётган ўзига хос ва ўзига мос хусусиятларга, миллий ғурур, миллий ифтихор туйғусига, бизни доимий равишда тадрижий тараққиётга чорлайдиган, шу йўлдаги барча асорат ва иллатлардан халос бўлиб, озод ва фаровон хаёт барпо этишдек эзгу мақсадларимизга катта зарба берадиган мудхиш хавф-хатарни билдиради. Мамлакатимизда яшайдиган ҳар бир соғлом инсон уни англаб олиши мақсадга мувофиқдир. Чунки ҳар бир ота-она, устоз-мураббийлар бу масалада хушёрликни йўқотмаслиги, ёшлар тарбиясига асло бепарво бўлмасликлари лозим. И.А.Каримов айтганларидек: “... шу юртда яшаётган ҳар қайси инсон ўзлигини англаши, қадимий тарихимиз ва бой маънавиятимиз, улуғ аждодларимизнинг меросини чуқурроқ ўзлаштириш, бугунги тез ўзгараётган хаёт воқелигига онгли қараб, мустақил фикрлаши ва диёримиздаги барча ўзгаришларга дахлдорлик туйғуси билан яшаши зарур”[5:17], деб айтган эди.

И.А.Каримов республикамизнинг биринчи рахбари бўлган кундан то умрларининг охиригача маънавият масалаларига жуда катта эътибор бердилар. Биринчи Президентимиз: “...маънавият-инсонни рухан покланиш, қалбан улғайишга чорлайдиган, одамнинг ички дунёси, иродасини бақувват, иймон-эътиқодини бутун қиладиган, виждонини уйғотадиган беқиёс куч, унинг барча қарашларининг мезонидир”[5:19] деган эдилар.

Маънавият масаласи жамият хаётидаги ғоявий, мафкуравий, маърифий, маданий, диний ва ахлоқий қарашларни ўзида тўла мужассам этади.

Маънавиятнинг негизи ва маъно-мазмунини биринчи навбатда инсоннинг рухий покланиши ва қалбан улғайиши ташкил қилади. Юртимизда дунёда ҳалол ва пок яшашни ўзи учун хаётий эътиқод, олий мақсад қилган одамлар кўпчиликни ташкил қилади. Юртбошимиз Ш.М.Мирзиёев 2017 йил Андижон вилоятида республика прокуратура, суд ходимлари, имом-хатиблар олдида чиқиш қилганларида бу масалага жуда катта эътибор қаратдилар.

Маънавият масаласи ижтимоий тараққиёт масаласи билан хам узвий боғлиқдир. Турли даврда, турли ўтмиш арбоблари жамият тараққиётида хал қилувчи куч нима деган саволга жавоб ахтарганлар. Жумладан, Платон жамият тараққиётининг асосини ижтимоий адолат, Г.В.Ф.Гегель мутлақ заковат, К.Маркс моддий ишлаб чиқариш, З.Фрейд ҳаёт

инстинкти, Штейнтал миллий руҳ, Ш.Монтаскье эса жуғрофий муҳит ташкил қилади деб тушунганлар. Шуни алоҳида қайд қилиш зарурки, санаб ўтилган омиллар у ёки бу даражада ижтимоий тараққиётга ўз таъсирини ўтказади. Бу мутафаккирлар юқорида қайд қилинган омилларни бошқаларга нисбатан чуқурроқ таҳлил қилган-у лекин, шу омилни ўта мутлақлаштирган эдилар. Юқоридаги ҳолатда иккинчи камчилик шундаки улар маълум омилларнинг ролини фақат умумлаштириб таҳлил қилган эдилар. Ваҳоланки, маълум бир даврда ҳал қилувчи роль ўйнаган омил бошқа шароитда ижтимоий тараққиётга зиғирчалик ҳам таъсир қилмаслиги мумкин. И.А.Каримов иқтисодиёт ва маънавият ўртасидаги муносабатни содда қилиб шундай тушунтиради: “Агар иқтисодий ўсиш, тараққиёт-жамиятимизнинг танаси бўлса, маънавият, маърифат ва сиёсий онг етуклиги унинг руҳи, ақли ва жонидир”. “Маънавият инсоннинг, халқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-қудратидир”. Шу тариқа у маънавият жамиятни ривожлантирувчи кучли омил эканлигини асослаб беради.

И.А.Каримов маънавиятнинг кенг тушунча эканлигини қуйидагича таърифлайди: “Ер, оила,ота-она, болалар, қариндош-уруғлар, қўни-қўшнилар, халқ, виждон, мустақил давлатимизга садоқат, инсонларга ҳурмат, ишонч, хотира, эркинлик-маънавиятнинг ана шундай маъноси кенг”. “Маънавият ўз халқининг тарихини, унинг маданияти ва вазифаларини чуқур билиш ва тушуниб етишга суянгандагина қудратли кучга айланади”[6:71].

Маълумки киши халқини фақат ахлоқ эмас, урф-одатлар, расм-русумлар, анъаналар каби ҳодисалар ҳам бошқаради. Улар эса ахлоқ таркибига кирмайдилар ёки фақат қисман кирадилар. Бу ҳодисалар ахлоқ таркибига кирмаса ҳам, маънавият таркибида сезиларли ўрин тутади. Урф-одат, расм-русум, анъана ва маросимларнинг маънавият билан ўзаро таъсири шундаки, оқилона, жамиятнинг тараққиёт даражасига мос келадиган анъана ва маросимлар миллий маънавиятни бойитишга, ривожлантиришга кўмаклашади. Масалан, илм-фанга, ҳунар ўрганишга интилиш, катталарга ҳурмат сингари кўплаб анъаналар миллий маънавият ривожига хизмат қилади. Айни пайтда, ортиқча исрофгарчиликлар, дабдаба билан ўтказиладиган маросимлар миллат маънавиятига путур етказиш билан бирга иқтисодга ҳам салбий таъсир кўрсатади.

Эътиқод маънавиятнинг устунларидан биридир. Эътиқодсиз маънавият юксакликка кўтарила олмайди. Уни юксакликка қатъий ишонч, мустаҳкам эътиқодгина элтиши мумкин.

Ишонч ва эътиқоднинг узвийлиги, уларнинг халқ ҳаётидаги ўрни тўғрисида Биринчи Президентимиз шундай деган эди: “Халқнинг шуурида ҳамиша, ҳар қандай шароитда ҳам буюк орзулар, эзгу ниятлар келажакка, ёруғ кунларга ишонч яшаб келади. Ана шу ишонч бўлмаса, мазлум халқларнинг озодлик ва мустақиллик сари интилиши ва охир-оқибатда юксак тараққиётга эришиши мутлақо имконсиз бўларди.

Бизнинг эзгу интилишларимиз замирида ҳам ана шундай буюк ишонч бор. Аниқ мақсад йўлидаги бунёдкорлик ишларимиз амалий натижалар бера бошлаган, кўзлаган режаларимиз босқичма-босқич рўёбга чиқиб, дунё ҳамжамиятидан ўзимизга муносиб ўрин эгаллаб бораётган бугунги кунда халқимиз, миллатимиз қалбидаги ана шу ишонч ва эътиқод янада мустаҳкамланмоқда”[7:30-31].

Ҳар бир халқ маънавияти, хусусан миллий маънавиятимиз ҳам бошқа халқлар маънавиятидан озиқланиб, уларга озиқ бериб туради. Маънавият шундай қимматбаҳо нарсаки, у бизнинг қадимий ва навқирон халқимиз қалбида бутун инсониятнинг улкан оиласида ўз мустақиллигини тушуниб етиш ва озодликни севиш туйғуси билан биргаликда етилган.

Маънавиятда миллий ва умуминсоний жиҳатлар ўзаро уйғун тарзда мавжуддир.

Жумладан, ахлоқ, санъат, дин сингари ижтимоий ходисаларда ҳам миллий, ҳам умуминсоний жихатлар мавжуд бўлиб, уларнинг мутаносиблиги маънавиятдаги миллийлик ва умуминсонийлик мутаносиблигини белгилайди.

Ўзбеклар ахлоқидаги орият, диёнат, катталарга хурмат, мехмондўстлик, мехнатсеварлик каби сифатлар, ўзбеклар рухиятидаги самимийлик, инсоф, бағрикенглик, шарм-ҳаёлилик жиҳатлари, уларнинг ўзбек миллий адабиёти ва санъатида акс этиши биргаликда қўшилиб ўзбек маънавиятининг ўзига хос хусусиятларини шакллантиради.

Халқимиз мустақилликка эришгач, миллий маънавиятимизнинг янада ривожлантириш ўта долзарб вазифага айланди, чунки миллий мустақилликнинг мустахкамлиги миллий ўзликни англаш, яъни миллий маънавият билан чамбарчас боғлиқ. Ўзлигини англамаган инсон бошқа инсонга, миллат бошқа миллатга муте бўлиб яшашга махкум бўлади.

Миллий ғоя, миллий мафкуранинг асл мақсади халқимизнинг миллий маънавиятини оширишга, мустақиллигимиз қадриятларини тўлароқ англашга, уни авайлаб асрашга ҳамда турмушимизнинг янада фаровонлаштиришга, хаётимизнинг энг олий қадрияти бўлмиш инсонни улуғлашга, камол топтиришга қаратилган. Шу маънода, бизнинг миллий маънавиятимиз умуминсоний қадриятларни ўзида мужассам этади. Эрк, озодлик, адолат, тенглик, инсонпарварлик, мехнатсеварлик, дўстлик, халоллик, мехр-оқибат, поклик, эзгулик, ватанпарварлик, ахил қўшничилик, диний бағрикенглик каби халқимизга хос фазилатлар умуминсоний қадриятларга хамоханг бўлса хам, аммо, уларнинг барчаси фақат муайян миллий шаклда намоён бўлади.

ХУЛОСА (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Миллий маънавиятимиз халқимизни буюк мақсадлар йўлида жипслаштиришга йўналтирилган бўлиб, қуйидаги умумбашарий маънавий қадриятларга асосланади:

- қонун устуворлиги;
-инсон хақ-хуқуқлари ва хурфикрлиликни эътироф этиш;
- турли миллат вакилларига хурмат ва улар билан бахамжихат яшаш;
- диний бағрикенглик;
- дунёвий билимларга интилиш, маърифатпарварлик;
- ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маданиятини ўрганиш ва миллий мухитга мослаштириш.

Миллий маънавиятимиз ривожининг бош омили барча даврларда таълим ва тарбия тизими ташкил этган, миллий маърифат бўлган ва хозир хам шундай бўлиб қолади.

АДАБИЁТ ВА МАНБАЛАР РЎЙХАТИ (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТРАТУРА / REFERENCES):

1. Инжил. – Стокгольм, 1992.
2. Қуръони карим.-Т.: “Чўлпон”, 1992.
3. Алишер Навоий, Лисон ут-тайр. XI-жилд, -Т.: 1966.
4. Худайбердиева Г. Миллийлик: кўринишлари, муаммо ва ечимлари.-Термиз: “Сурхон-нашр”, 2019.
5. Каримов И. Юксак маънавият-енгилмас куч.-Т.: “Маънавият”, 2008.
6. Каримов И. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли”.-Т.: “Ўзбекистон”, 1992.
7. Каримов И. Миллий истиқлол мафкураси-Халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир.-Т.: “Ўзбекистон”, 2000.
8. Худайбердиев Х.Х. Ўзбек миллий мафкурасининг тараққиёт босқичлари (маънавий-мафкуравий таҳлил) Термиз: “Сурхон нашри” 2023.
9. Худайбердиев Х.Х. Маънавият, ахлоқий қадрият ва ислом Термиз: “Сурхон нашри” 2023.